CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
DOMNUL NICHOLAS EMILIOU
prezentate la 18 iunie 2024[1]

Cauza C-144/23

KUBERA, trgovanje s hrano in pijačo, d.o.o.
împotriva
Republika Slovenija

[cerere de decizie preliminară formulată de Vrhovno sodišče (Curtea Supremă, Slovenia)]

„Trimitere preliminară – Articolul 267 al treilea paragraf TFUE – Obligația instanțelor naționale de ultim grad de jurisdicție de a efectua o trimitere preliminară – Excepții de la această obligație – Jurisprudența CILFIT – Mecanism de filtrare – Curtea Supremă a unui stat membru – Încuviințare a introducerii unui recurs – Decizie de respingere a unei cereri de încuviințare a introducerii unui recurs – Articolul 47 din cartă – Dreptul la un proces echitabil – Motivare”

I. Introducere

1. Dificultățile cu care se confruntă organele judiciare, atât la nivel național, cât și la nivel internațional, în ceea ce privește gestionarea eficientă a dosarelor aflate pe rol, din cauza numărului mare de litigii cu care sunt sesizate, nu constituie cu certitudine un fenomen recent. Din motive evidente, problema a fost resimțită întotdeauna mai acut de instanțele care se află în vârful sistemului judiciar, cărora li se atribuie în general sarcina de a asigura coerența și acuratețea jurisprudenței[2].

2. Riscurile pe care le poate genera un volum de muncă excesiv sunt clare și, prin urmare, nu necesită să fie menționate decât pe scurt: în special, întârzieri importante în soluționarea cauzelor, o calitate inferioară a hotărârilor judecătorești, o stare de incertitudine juridică prelungită și cheltuieli de judecată mai ridicate pentru particularii implicați și, într-o formă indirectă, pentru societate în ansamblu.

3. Unul dintre mecanismele utilizate în mod tradițional pentru a permite instanțelor supreme să aibă un control asupra dosarelor aflate pe rol și să limiteze astfel riscurile mai sus menționate este de a le conferi posibilitatea de a selecta, într-o mai mare sau mai mică măsură, cauzele (sau, în

[1] Limba originală: engleza.

[2] A se vedea, de exemplu, Norkus, R., „Introductory report – The filtering of appeals to the Supreme Courts”, în *Rețeaua Președinților Curților Supreme de Justiție din Uniunea Europeană, Dublin*, 2015, p. 2, care face referire la un exemplu care datează din secolul al XVI-lea.

anumite sisteme, și chestiunile juridice) pe care doresc să le judece și să le soluționeze [3]. O notă de cercetare întocmită de Direcția Cercetare și Documentare a Curții de Justiție a Uniunii Europene în aprilie 2013 a arătat că, în ultimele decenii, a existat o anumită tendință, la nivelul tuturor statelor membre ale Uniunii Europene, de a institui *mecanisme de filtrare* a căilor de atac exercitate în fața instanței supreme. De fapt, anumite forme de mecanisme de filtrare există la ora actuală în mai multe state membre [4]. În plus, în 2019, Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene (denumit în continuare „Statutul”) [5] a fost modificat pentru a institui un mecanism de filtrare a recursurilor referitoare la deciziile anumitor agenții și oficii ale Uniunii [6].

4. Cu toate acestea, nota menționată arată, de asemenea, că, în unele state membre, introducerea unor mecanisme similare a fost considerată problematică (sau a fost respinsă în mod categoric), întrucât, deși pot ajuta instanțele naționale să își gestioneze mai eficient dosarele aflate pe rol, aceste mecanisme au de asemenea efectul de a limita accesul la instanță al anumitor justițiabili. Prin urmare, acest lucru poate crea o anumită tensiune în raport cu dreptul la o cale de atac efectivă, astfel cum este recunoscut de legislațiile naționale pertinente, de articolul 6 din Convenția europeană a drepturilor omului (denumită în continuare „CEDO”) și – ultimul, dar nu cel din urmă – de articolul 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”).

5. Prezenta cauză sesizează instanța cu un aspect destul de specific în această privință. Astfel, se solicită Curții să stabilească dacă și, în cazul unui răspuns afirmativ, în ce condiții existența unor mecanisme de filtrare la nivel național ar putea fi conciliată cu *obligația* care revine instanțelor naționale de ultim grad, în temeiul articolului 267 al treilea paragraf TFUE, de a sesiza Curtea cu o trimitere preliminară atunci când se ridică o problemă de interpretare a dreptului Uniunii în cadrul unei proceduri aflate pe rolul lor.

II. Dreptul național

6. Articolul 367 alineatul (1) din *Zakon o pravdnem postopku* (Codul de procedură civilă, denumit în continuare „ZPP”) [7], aplicabil litigiilor administrative în temeiul articolului 22 alineatul (1) din *Zakon o upravnem sporu* (Codul de procedură administrativă) [8], în versiunea aplicabilă litigiului principal, prevede:

„Părțile pot introduce un recurs în casație împotriva unei hotărâri definitive pronunțate în a doua instanță în termen de 15 zile de la comunicarea deciziei Curții Supreme de încuviințare a recursului.”

[3] Unul dintre cele mai renumite mecanisme este acela bazat pe cererea de tip *certiorari* pentru recursurile în fața Curții Supreme a Statelor Unite (introdus prin Legea din 1891 privind sistemul judiciar).

[4] Nota de cercetare 13/006.

[5] A se vedea articolul 58a din Statut, astfel cum a fost modificat prin Regulamentul (UE, Euratom) 2019/629 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 aprilie 2019 de modificare a Protocolului nr. 3 privind Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene (JO 2019, L 111, p. 1). Din motive de exhaustivitate, trebuie să adăugăm că domeniul de aplicare al acestei dispoziții va fi extins odată cu adoptarea de către legislativul Uniunii, în aprilie 2024, a unui nou regulament de modificare a Statutului, în conformitate cu propunerea în acest sens prezentată de Curtea de Justiție a Uniunii Europene în decembrie 2022.

[6] În esență, în temeiul acestui mecanism, recursurile formulate în cauze care au făcut deja obiectul unei duble examinări, mai întâi de către o cameră de recurs independentă și apoi de către Tribunal, sunt admise spre soluționare în fața Curții numai dacă se demonstrează că ridică o problemă importantă pentru unitatea, coerența sau dezvoltarea dreptului Uniunii.

[7] Uradni list RS, nr. 73/07.

[8] Uradni list RS, nr. 105/06.

7. În conformitate cu articolul 367a din ZPP:

„(1) Instanța încuviințează un recurs în casație atunci când hotărârea Curții Supreme este susceptibilă să soluționeze o chestiune de drept importantă pentru asigurarea securității juridice, pentru aplicarea uniformă a legii sau pentru dezvoltarea dreptului prin jurisprudență. În special, instanța încuviințează cererea în următoarele cazuri:

– în cazul unei chestiuni de drept cu privire la care hotărârea pronunțată în al doilea grad de jurisdicție se abate de la jurisprudența Curții Supreme sau

– în cazul unei chestiuni de drept în legătură cu care nu există jurisprudență a Curții Supreme, în special dacă jurisprudența instanțelor superioare nu este uniformă, sau

– în cazul unei chestiuni de drept în legătură cu care jurisprudența Curții Supreme nu este uniformă.

(2) Curtea Supremă admite introducerea recursului pe baza cererii de încuviințare a recursului formulate de una dintre părți.”

8. Articolul 367b din ZPP prevede următoarele:

„(1) Cererea de încuviințare a introducerii recursului se depune de către una dintre părți în termen de 30 de zile de la comunicarea hotărârii definitive pronunțate în al doilea grad de jurisdicție.

(2) Cererea de încuviințare a introducerii recursului se depune la Curtea Supremă.

[…]

(4) În cererea de încuviințare a introducerii recursului, partea trebuie să prezinte cu precizie și în mod concret aspectul de drept în litigiu și norma de drept pretins a fi fost încălcată, împrejurările care demonstrează importanța problemei, precum și o expunere sumară a motivelor pentru care instanța de al doilea grad de jurisdicție s-ar fi pronunțat în mod nelegal asupra chestiunii; aceasta trebuie să descrie cu precizie și în mod concret pretinsele încălcări de procedură și, în același mod, să demonstreze existența unei jurisprudențe a Curții Supreme de la care hotărârea s-ar fi îndepărtat sau lipsa de coerență a jurisprudenței.”

9. Articolul 367c din ZPP prevede:

„(1) Un complet de trei judecători al Curții Supreme se pronunță prin ordonanță asupra cererii de încuviințare a introducerii recursului.

(2) Pentru motivarea deciziei de respingere a unei cereri de încuviințare a introducerii recursului, este suficient ca instanța să indice în mod general că nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute la articolul 367a din cod.

(3) În ordonanța de încuviințare a recursului, instanța indică în legătură cu ce parte sau care aspecte specifice de drept se admite cererea de introducere a unui recurs.

(4) Decizia de admitere sau de respingere a cererii de introducere a unui recurs nu face obiectul unei căi de atac.”

10. Articolul 370 din ZPP prevede:

„(1) Recursul poate fi formulat pe motiv de încălcare substanțială a dispozițiilor care reglementează procedura în fața instanței de prim grad de jurisdicție invocate de partea respectivă în fața instanței de al doilea grad de jurisdicție, pe motive de încălcare substanțială a dispozițiilor care reglementează procedura în fața instanței de al doilea grad de jurisdicție sau pe motiv de eroare de drept.

(2) O cerere de recurs în casație nu poate fi formulată pe baza constatării existenței unei situații de fapt eronate sau incomplete.”

11. Articolul 371 din ZPP are următorul cuprins:

„Instanța de recurs reformează hotărârea atacată numai în măsura în care și în legătură cu chestiunile de drept specifice pentru care s-a încuviințat cererea de formulare a recursului.”

III. Situația de fapt, procedura și întrebările preliminare

12. KUBERA, trgovanje s hrano in pijačo d. o. o. (denumită în continuare „Kubera”), reclamanta din litigiul principal, a achiziționat în Turcia cutii de băutură Red Bull produsă în Austria și le-a transportat pe cale maritimă până în portul Koper (Slovenia), unde a fost inițiată procedura vamală.

13. La 15 septembrie 2021, Finančna uprava Republike Slovenije (Administrația financiară a Republicii Slovenia) a emis un aviz prin care, ca urmare a unor suspiciuni de încălcare a unui drept de proprietate intelectuală, în sensul articolului 17 din Regulamentul (UE) nr. 608/2013[9], a suspendat procedura vamală și a reținut mărfurile. Ulterior, la 5 octombrie 2021, aceeași autoritate publică a emis două decizii prin care a hotărât să rețină mărfurile aparținând Kubera până la soluționarea litigiului intentat de titularul acestor drepturi, Red Bull GmbH (Austria) în vederea protejării drepturilor sale de proprietate intelectuală.

14. Kubera a formulat mai întâi două contestații administrative împotriva acestor decizii, care au fost respinse. Ulterior, societatea a introdus două acțiuni împotriva acestor decizii, care au fost respinse de Upravno sodišče (Tribunalul Administrativ, Slovenia) în temeiul, printre altele, al articolului 1 din Regulamentul nr. 608/2013.

15. Ca răspuns la aceste decizii ale Upravno sodišče (Tribunalul Administrativ), Kubera a formulat două cereri de introducere a unui recurs în fața Vrhovno sodišče (Curtea Supremă, Slovenia), invocând ca aspect de drept pertinent interpretarea articolului 1 alineatul (5) din Regulamentul nr. 608/2013 coroborat cu considerentul (6) al acestuia. În aceste cereri, Kubera solicita de asemenea Vrhovno sodišče (Curtea Supremă), în ipoteza în care Regulamentul nr. 608/2013 nu ar fi interpretat în sensul pe care aceasta îl propunea, să suspende judecarea

[9] Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 12 iunie 2013 privind asigurarea respectării drepturilor de proprietate intelectuală de către autoritățile vamale și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1383/2003 al Consiliului (JO 2013, L 181, p. 15).

cauzei și să sesizeze Curtea. În această privință, Kubera a susținut că problema ridicată în speță nu mai fusese abordată în jurisprudența Uniunii sau în jurisprudența națională, în pofida importanței sale în delimitarea competențelor autorităților vamale.

16. În litigiul principal, Vrhovno sodišče (Curtea Supremă) consideră că dispozițiile ZPP (denumite în continuare „reglementarea națională în discuție”) nu permit încuviințarea introducerii recursului pentru motivul că acele condiții prevăzute în acest scop de codul menționat nu sunt în principiu îndeplinite. Cu toate acestea, instanța respectivă ridică problema dacă, atunci când se pronunță cu privire la cererea de încuviințare a introducerii unui recurs, este de asemenea obligată să aprecieze temeinicia cererii părții prin care se solicită sesizarea cu titlu preliminar a Curții, în conformitate cu cerințele prevăzute la articolul 267 TFUE, și dacă, în ipoteza în care Curtea Supremă a constatat că nu sunt îndeplinite condițiile impuse pentru efectuarea trimiterii preliminare, aceasta este obligată, în temeiul articolului 47 din cartă, să motiveze aprecierea efectuată în ordonanța de respingere a cererii de încuviințare a introducerii unui recurs.

17. În aceste condiții, Vrhovno sodišče (Curtea Supremă) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 267 al treilea paragraf TFUE se opune unei dispoziții a [Codului de procedură civilă] potrivit căreia, în cadrul unei proceduri privind încuviințarea introducerii unui recurs […], Vrhovno sodišče ([Curtea Supremă]) nu examinează aspectul dacă cererea unei părți de sesizare cu titlu preliminar a Curții de Justiție a Uniunii Europene implică obligația acestei instanțe de a adresa Curții o cerere de decizie preliminară?

În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare:

2) În ceea ce privește obligația de motivare a hotărârilor judecătorești, articolul 47 din cartă trebuie interpretat în sensul că o decizie procedurală de respingere a cererii unei părți de încuviințare a introducerii unei cereri de recurs, în conformitate cu Codul de procedură civilă, constituie o «hotărâre judecătorească» care trebuie să indice motivele pentru care nu trebuie admisă în cauză cererea unei părți având ca obiect sesizarea Curții de Justiție a Uniunii Europene cu o cerere de decizie preliminară?”

18. Kubera, guvernul sloven și Comisia Europeană au depus observații scrise. Guvernele german, leton, neerlandez, sloven și finlandez, precum și Comisia au prezentat de asemenea observații orale în cadrul ședinței care a avut loc la 6 martie 2024.

IV. Analiză

A. Cu privire la prima întrebare

19. Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 267 al treilea paragraf TFUE se opune unei dispoziții sau unei practici naționale potrivit căreia, în cadrul unei proceduri privind încuviințarea introducerii unui recurs, o instanță națională de ultim grad nu are obligația să examineze aspectul dacă se impune sesizarea Curții cu una sau mai multe întrebări preliminare, în pofida unei cereri în acest sens formulate de una dintre părți.

20. Pentru claritate, problemele ridicate de această întrebare se referă numai la chestiuni privind *interpretarea* dreptului Uniunii [10], invocate în fața unei instanțe naționale de ultim grad, în cazul în care este aplicabil un mecanism de filtrare care acordă instanței în cauză o anumită *putere de apreciere* în selectarea cauzelor care urmează să fie examinate și soluționate.

21. În esență, în cadrul prezentei proceduri au fost exprimate două poziții în fața Curții. Simplificând întrucâtva, acestea sunt următoarele.

22. Pe de o parte, guvernele leton, neerlandez, sloven și finlandez, deși cu unele nuanțe în pozițiile formulate, sugerează un răspuns negativ la întrebarea preliminară. Acestea apreciază că, în cazul în care o instanță națională de ultim grad decide, în raport cu criteriile stabilite de dreptul național, că nu trebuie admisă introducerea unui recurs, nu există vreo chestiune de drept al Uniunii care să fi fost invocată în mod corespunzător. Astfel, instanța în discuție nu examinează argumentele de fond invocate de recurentă, ci doar respinge recursul din motive procedurale. În aceste condiții, nu poate fi declanșată obligația de sesizare a Curții. Prin urmare, sub rezerva respectării principiilor echivalenței și efectivității, mecanismele de filtrare precum cel în cauză sunt, după cum susțin guvernele menționate, compatibile *per se* cu dreptul Uniunii. În această privință, acestea se întemeiază în principal pe hotărârea Curții pronunțată în cauza Aquino [11].

23. Pe de altă parte, Kubera, guvernul german și Comisia propun un răspuns afirmativ la întrebarea preliminară. În opinia acestora, mecanismele de filtrare precum cel în discuție nu sunt compatibile cu dreptul Uniunii decât dacă, la un moment dat în cadrul procedurii (în etapa preliminară sau în etapa următoare), instanța națională examinează dacă este declanșată obligația sa de trimitere preliminară, ca urmare a cererii unei părți de a sesiza Curtea în temeiul articolului 267 TFUE. În consecință, aceste părți susțin că, în cazul în care a fost invocată în mod corespunzător o chestiune de drept al Uniunii, instanța respectivă trebuie să sesizeze Curtea cu o cerere de decizie preliminară, indiferent dacă sunt îndeplinite criteriile de filtrare prevăzute în dreptul național. Aceste părți se întemeiază în special pe hotărârile Curții pronunțate în cauzele CILFIT și Consorzio [12].

24. În prezentele concluzii, vom explica motivele pentru care considerăm că interpretarea corectă a articolului 267 al treilea paragraf TFUE se află oarecum *la mijloc* între cele două poziții descrise mai sus. După câteva observații introductive (1), vom începe prin a explica motivul pentru care nu putem împărtăși pe deplin pozițiile exprimate de guvernele leton, neerlandez, sloven și finlandez, care propun, în opinia noastră, o interpretare destul de vagă a acestei dispoziții (2). În continuare, vom preciza motivele pentru care interpretarea dispoziției propusă de Kubera, de guvernul german și de Comisie este, în principiu, corectă, dar întrucâtva prea strictă (3). Pe baza celor de mai sus, vom propune Curții un răspuns la prima întrebare preliminară (4).

[10] În prezentele concluzii, nu vom aborda referințele privind *validitatea* actelor Uniunii, această chestiune fiind lipsită de relevanță în speță. Este suficient să amintim că jurisprudența constantă arată că instanțele naționale, inclusiv cele care nu sunt de ultim grad de jurisdicție, nu dispun de nicio putere de apreciere atunci când au îndoieli cu privire la validitatea unui act al Uniunii. Instanțele naționale nu au competența de a anula actul în discuție și, în consecință, sunt obligate să sesizeze Curtea în temeiul articolului 267 TFUE. A se vedea în special Hotărârea din 22 octombrie 1987, Foto-Frost (314/85, EU:C:1987:452, punctul 20).

[11] Hotărârea din 15 martie 2017 (C-3/16, EU:C:2017:209, denumită în continuare „Hotărârea Aquino”).

[12] Hotărârea din 6 octombrie 1982, Cilfit și alții (283/81, EU:C:1982:335) (denumită în continuare „Hotărârea CILFIT”), și Hotărârea din 6 octombrie 2021, Consorzio Italian Management și Catania Multiservizi (C-561/19, EU:C:2021:799, denumită în continuare „Hotărârea Consorzio”).

1. Observație introductivă: dreptul Uniunii este neutru în raport cu mecanismele de filtrare

25. Astfel cum s-a arătat în introducerea la prezentele concluzii, există o dezbatere aprinsă în rândul juriștilor și al decidenților în materie de politici cu privire la posibilitatea de a dispune de mecanisme care să permită instanțelor supreme să filtreze recursurile cu care sunt sesizate. Cu toate acestea, este vorba despre un element care, în această primă etapă, nu este imediat pertinent în speță, întrucât dreptul Uniunii nu poate fi decât „neutru” în această privință.

26. Potrivit unei jurisprudențe constante, organizarea justiției în statele membre, inclusiv instituirea, compunerea, competențele și funcționarea instanțelor naționale, este de competența statelor membre. În aceste condiții, în exercitarea acestei competențe, statele membre sunt ținute să respecte obligațiile care decurg pentru ele din dreptul Uniunii [13].

27. În plus, după cum reiese din articolul 4 alineatul (2) TUE, Uniunea respectă identitatea națională a statelor membre, inerentă structurilor lor fundamentale politice și constituționale, așa încât aceste state dispun de o largă putere de apreciere în modul în care își structurează sistemul judiciar [14].

28. În plus, în temeiul principiului autonomiei procedurale, în absența unei armonizări a procedurilor naționale, revine ordinii juridice interne a fiecărui stat membru atribuția de a desemna instanțele competente și de a prevedea modalitățile procedurale aplicabile acțiunilor destinate să asigure protecția drepturilor individuale derivate din ordinea juridică a Uniunii [15]. Acest lucru este valabil cu condiția ca aceste norme naționale să nu fie mai puțin favorabile decât cele aplicabile unor situații similare supuse dreptului intern (principiul echivalenței) și să nu facă imposibilă în practică sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de dreptul Uniunii (principiul efectivității) [16].

29. Nu în ultimul rând, adăugăm că Curtea a precizat că tratatele Uniunii nu au intenționat să creeze în fața instanțelor naționale alte căi procesuale pentru apărarea dreptului Uniunii decât cele care sunt stabilite în dreptul intern. Situația ar fi fost diferită numai dacă rezulta din structura ordinii juridice naționale respective că nu există nicio cale de atac care să permită, chiar și pe cale incidentală, asigurarea respectării drepturilor pe care justițiabilii le au în temeiul dreptului Uniunii [17]. Astfel, instanțele naționale sunt cele care trebuie să interpreteze modalitățile procedurale aplicabile acțiunilor cu care sunt sesizate, astfel încât aceste reguli să primească o aplicare ce va contribui la îndeplinirea obiectivului de a garanta o protecție jurisdicțională efectivă a drepturilor pe care justițiabilii le au în temeiul dreptului Uniunii [18].

[13] A se vedea în acest sens Hotărârea din 22 februarie 2022, RS (Efectul deciziilor unei curți constituționale) (C-430/21, EU:C:2022:99, punctul 38), și Hotărârea din 5 iunie 2023, Comisia/Polonia (Independența și viața privată a judecătorilor) (C-204/21, EU:C:2023:442, punctul 63).

[14] A se vedea în acest sens Hotărârea din 5 iunie 2023, Comisia/Polonia (Independența și viața privată a judecătorilor) (C-204/21, EU:C:2023:442, punctul 73).

[15] A se vedea de exemplu Hotărârea din 14 mai 2020, Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság (C-924/19 PPU și C-925/19 PPU, EU:C:2020:367, punctul 142 și jurisprudența citată).

[16] A se vedea printre altele Hotărârea din 15 aprilie 2021, État belge (Elemente ulterioare deciziei de transfer) (C-194/19, EU:C:2021:270, punctul 42 și jurisprudența citată).

[17] A se vedea în special Hotărârea din 13 martie 2007, Unibet (C-432/05, EU:C:2007:163, punctele 40 și 41, precum și jurisprudența citată).

[18] În acest sens, *ibidem*, punctul 44.

30. Pe baza celor de mai sus, suntem de acord cu guvernele care subliniază marja mare de manevră de care dispun statele membre în această privință. Astfel, fiecărui stat membru îi revine sarcina de a decide dacă este necesar să instituie un mecanism de filtrare și, în caz afirmativ, să aleagă modelul adecvat, condițiile de aplicare și normele procedurale specifice ale acestuia.

31. Cu toate acestea, astfel cum reiese în mod clar din jurisprudența amintită mai sus, nu este mai puțin adevărat că, în exercitarea competenței lor în materie, statele membre sunt în continuare obligate să respecte dreptul Uniunii. În secțiunea următoare din prezentele concluzii, vom explica de ce nu ne conving argumentele referitoare la compatibilitatea în sine a mecanismelor de filtrare precum cel în discuție cu dreptul Uniunii.

2. Mecanismele de filtrare: o marjă de apreciere „pe ușa din spate”?

32. Astfel cum s-a explicat mai sus, unele guverne susțin în esență că mecanismele de filtrare sunt compatibile cu dreptul Uniunii, cu condiția respectării cerințelor privind echivalența și efectivitatea. Cu toate acestea, ele pun accentul în special pe cerința echivalenței: atât timp cât chestiunile de drept național și cele de drept al Uniunii sunt tratate în mod echivalent, un mecanism de filtrare ar trebui considerat, în principiu, compatibil cu articolul 267 al treilea paragraf TFUE.

33. Punctul de plecare al unui astfel de raționament este, în linii mari, corect: ca și în alte chestiuni legate de procedurile judiciare naționale, principiul autonomiei procedurale este în general punctul de plecare cardinal. De asemenea, nu există niciun element în dosar care să pună la îndoială faptul, subliniat cu fermitate de guvernul sloven, că, în ordinea sa juridică internă, principiul *echivalenței* este respectat[19]. Înțelegem că, atunci când aplică criteriile referitoare la încuviințarea introducerii unui recurs prevăzute în dreptul național, Vrhovno sodišče (Curtea Supremă) trebuie să trateze în același mod chestiunile de drept intern și pe cele de drept al Uniunii.

34. Însă este destul de limpede că cele de mai sus sunt necesare, dar nu și suficiente în sensul prezentei analize. În opinia noastră, aceste guverne săvârșesc o eroare atunci când nu acordă aproape deloc atenție cerinței *efectivității*, care are, dimpotrivă, o importanță crucială în prezentul context în două privințe: (i) ca *effet utile* al dispoziției și (ii) ca protecție adecvată a drepturilor persoanelor implicate în litigiu. Mai multe elemente ne determină să considerăm că această interpretare este contrară obligației prevăzute în această dispoziție (a), este în contradicție cu jurisprudența stabilită prin Hotărârea CILFIT (b și c) și, mai general, nu ține seama de natura și de scopul procedurii preliminare (d). Vom examina pe rând aceste aspecte.

a) Modul de redactare a articolului 267 al treilea paragraf TFUE

35. Potrivit articolului 267 al doilea paragraf TFUE, în cazul în care o chestiune referitoare la interpretarea unor dispoziții de drept al Uniunii se invocă în fața unei instanțe dintr-un stat membru, această instanță „*poate*, în cazul în care apreciază că o decizie în această privință îi este necesară pentru a pronunța o hotărâre, să ceară Curții să se pronunțe cu privire la această

[19] Vom reveni mai jos asupra acestui aspect, la punctele 117-120 din prezentele concluzii.

chestiune”[20]. La rândul său, al treilea paragraf al aceleiași dispoziții precizează că, „[î]n cazul în care o asemenea chestiune se invocă într-o cauză pendinte în fața unei [instanțe de ultim grad], această instanță *este obligată* să sesizeze Curtea”[21].

36. Având în vedere modul de redactare a acestei dispoziții, Curtea a statuat în mod constant că articolul 267 TFUE conferă instanțelor naționale *cea mai largă posibilitate* de a o sesiza în măsura în care consideră că o cauză pendinte ridică probleme care impun interpretarea dispozițiilor de drept al Uniunii necesară în vederea soluționării litigiului dedus judecății acestora. Pe de altă parte, în ceea ce privește instanțele de ultim grad, această posibilitate „se *transformă*, sub rezerva excepțiilor recunoscute de jurisprudența Curții, chiar într-o *obligație* de a sesiza Curtea cu titlu preliminar”[22].

37. În acest context, nu trebuie să se piardă din vedere faptul că competența instanțelor naționale de a formula o cerere de decizie preliminară rezultă din înseși prevederile tratatului. Articolul 267 TFUE este cel care conferă oricărei instanțe din fiecare stat membru competența și, atunci când se pronunță în ultimă instanță, obligația de a sesiza Curtea cu întrebări preliminare. Această competență (și obligația aferentă) nu poate fi restrânsă de dreptul național[23].

38. Rezultă că o normă de drept național nu poate *împiedica* o instanță națională să utilizeze posibilitatea menționată sau să se conformeze obligației respective, care sunt, astfel, inerente sistemului de cooperare stabilit la articolul 267 TFUE. În plus, o normă națională care riscă să aibă drept consecință faptul că un judecător național *preferă să se abțină* de la a adresa Curții întrebări preliminare aduce atingere prerogativelor recunoscute astfel instanțelor naționale prin articolul 267 TFUE și, în consecință, eficacității cooperării dintre Curte și instanțele naționale[24].

39. Considerăm că mecanismele de filtrare care permit, într-o măsură mai mare sau mai mică, instanțelor naționale să aleagă cauzele pot, în anumite împrejurări, să împiedice instanțele naționale să formuleze o cerere de decizie preliminară sau, cel puțin, să le descurajeze de fiecare dată când o cauză nu se încadrează în criteriile de filtrare stabilite în dreptul intern.

40. De exemplu, în cadrul unui mecanism precum cel în cauză, instanța națională va examina fondul problemei dreptului Uniunii invocate de o parte și, prin urmare, aspectul dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute la articolul 267 al treilea paragraf TFUE *numai în cazul* în care ajunge la concluzia că întrebările adresate sunt „importante”. În celelalte cazuri, instanța națională nici măcar nu va examina dacă obligația prevăzută de această dispoziție poate fi declanșată, iar această decizie este în mare măsură rezultatul unei *alegeri* făcute de instanța națională însăși. Astfel, criteriile generale de admitere a recursurilor, precum importanța cauzei, implică în mod inevitabil evaluări care sunt într-o anumită măsură discreționare.

41. Este posibil să fie adevărat că, așa cum a scris filosoful în domeniul dreptului Ronald Dworkin, „puterea discreționară, ca și gaura dintr-o gogoașă, nu există decât ca o zonă lăsată liberă de o centură de restricții care o înconjoară [și] este, prin urmare, un concept relativ”[25]. Cu toate

[20] Sublinierea noastră.

[21] Sublinierea noastră.

[22] A se vedea recent Hotărârea din 5 iunie 2023, Comisia/Polonia (Independența și viața privată a judecătorilor) (C-204/21, EU:C:2023:442, punctele 155 și 156, precum și jurisprudența citată). Sublinierea noastră.

[23] A se vedea în acest sens Concluziile avocatului general Poiares Maduro prezentate în cauza Cartesio (C-210/06, EU:C:2008:294, punctele 15 și 21).

[24] A se vedea de exemplu Hotărârea din 2 martie 2021, A.B. și alții (Numirea judecătorilor la Curtea Supremă – Acțiuni) (C-824/18, EU:C:2021:153, punctele 93 și 94 și jurisprudența citată).

[25] Dworkin, R., *Taking Rights Seriously*, Harvard University Press, Cambridge, 1978, p. 31.

acestea, faptul că instanțele naționale nu dispun de puteri discreționare nelimitate, fiind într-o anumită măsură constrânse de criteriile stabilite de legislația națională, nu afectează cu nimic faptul că nici măcar această *marjă de apreciere relativă* de a decide dacă o problemă ridicată este suficient de importantă nu este permisă de tratat.

42. Astfel cum s-a explicat, articolul 267 TFUE stabilește o distincție clară între instanțele de ultim grad și celelalte instanțe. În timp ce acestea din urmă dispun de o marjă de apreciere (largă) pentru a efectua o trimitere preliminară, cele de ultim grad de jurisdicție, nu. În esență, printr-un mecanism de filtrare, dreptul național redă instanțelor naționale de ultim grad puterea de apreciere pe care Tratatul Uniunii Europene a dorit să o excludă.

43. În această privință, s-a susținut totuși că obligația de sesizare a Curții prevăzută la articolul 267 al treilea paragraf TFUE se limitează la întrebările pentru care, astfel cum prevede al doilea paragraf al aceleiași dispoziții, „o decizie […] îi este necesară [instanței de trimitere] pentru a pronunța o hotărâre”. În cazul în care instanța națională nu consideră că întrebările ridicate sunt importante, atunci această instanță nu ar avea nevoie, potrivit acestui argument, de un răspuns din partea Curții de Justiție pentru a pronunța o hotărâre definitivă în cauza respectivă.

44. Nu suntem de acord cu acest punct de vedere. Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, noțiunea „a pronunța o hotărâre” în sensul articolului 267 al doilea paragraf TFUE „trebuie interpretată în sens larg, pentru a evita ca numeroase întrebări procedurale să fie considerate inadmisibile și să nu poată face obiectul unei interpretări de către Curte. Această noțiune trebuie înțeleasă, așadar, în sensul că înglobează întreaga procedură care conduce la pronunțarea hotărârii instanței de trimitere, astfel încât Curtea să fie în măsură să interpreteze toate dispozițiile procedurale ale dreptului Uniunii pe care instanța de trimitere este obligată să le aplice pentru a pronunța o hotărâre” [26].

45. Prin urmare, faptul că întrebarea ridicată de o parte poate viza o chestiune de procedură, inclusiv una ridicată *in limine litis*, înainte ca respectivele complete de judecată să se pronunțe pe fond cu privire la litigiile principale [27] (în speță, pentru a decide dacă este necesar să se dispună încuviințarea introducerii unui recurs), precum și faptul că decizia adoptată de instanța de trimitere în această privință nu ia forma unei „hotărâri” sau a unei hotărâri pe fondul cauzei [28], nu afectează „necesitatea” întrebării.

46. Nu se poate susține nici că o hotărâre a Curții cu privire la o problemă de interpretare ridicată de o parte nu este necesară în măsura în care instanța națională de ultim grad de jurisdicție a decis că o astfel de problemă nu este, potrivit criteriilor stabilite în dreptul național, suficient de importantă pentru a justifica un recurs. Astfel cum vom explica în continuare, noțiunea de „necesitate” trebuie înțeleasă ca fiind capacitatea problemei de a influența soluționarea cauzei (exprimat foarte simplu: cine câștigă, cine pierde și de ce). Contrariul ar echivala, astfel cum s-a declarat la punctul 41 de mai sus, cu a conferi instanței naționale autoritatea de a decide care sunt aspectele cu care trebuie sesizată Curtea în temeiul articolului 267 TFUE și cu care nu, chiar și atunci când aceste aspecte ar putea fi decisive pentru soluționarea speței.

[26] A se vedea de exemplu Hotărârea din 11 iunie 2015, Fahnenbrock și alții (C-226/13, C-245/13 și C-247/13, EU:C:2015:383, punctul 30 și jurisprudența citată).

[27] A se vedea de exemplu Hotărârea din 16 noiembrie 2021, Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim și alții (C-748/19-C-754/19, EU:C:2021:931, punctul 49).

[28] A se vedea printre altele Hotărârea din 3 iulie 2019, Eurobolt (C-644/17, EU:C:2019:555, punctul 32), și Hotărârea din 4 septembrie 2019, Salvoni (C-347/18, EU:C:2019:661, punctul 46).

47. De fapt, interpretarea criteriului „necesității” a fost dezvoltată de Curte în jurisprudența sa CILFIT, pe care o vom analiza în continuare.

b) Jurisprudența CILFIT

48. În jurisprudența sa, Curtea a recunoscut existența a trei excepții de la obligația de a efectua o trimitere preliminară prevăzută la articolul 267 TFUE. Aceste excepții au fost „codificate” pentru prima dată în cunoscuta hotărâre pronunțată în cauza CILFIT: (i) problema invocată nu este pertinentă („necesitate”); (ii) dispoziția dreptului Uniunii în cauză a făcut deja obiectul unei interpretări din partea Curții („*acte éclairé*”) sau (iii) aplicarea corectă a dreptului Uniunii se impune cu o asemenea evidență încât nu mai lasă loc niciunei îndoieli rezonabile („*acte clair*”) [29].

49. Domeniul de aplicare al acestor excepții a fost clarificat și finisat în jurisprudența ulterioară a Curții.

50. În ceea ce privește excepția *necesității*, Curtea a afirmat în mod constant că justificarea trimiterii preliminare nu este formularea unor opinii consultative cu privire la chestiuni generale sau ipotetice, ci nevoia inerentă soluționării efective a unui litigiu. Prin urmare, decizia care urmează să fie adoptată de instanța de trimitere trebuie să fie susceptibilă să ia în considerare hotărârea pronunțată cu titlu preliminar [30]. Prin urmare, o instanță națională de ultim grad de jurisdicție nu este obligată să trimită o întrebare referitoare la interpretarea dreptului Uniunii în cazul în care consideră că respectiva întrebare nu este pertinentă, respectiv, „în alți termeni, în cazul în care, indiferent care ar fi răspunsul la această întrebare, nu ar putea avea nicio influență asupra soluționării litigiului” [31]. Aceasta poate fi situația, de exemplu, atunci când litigiul poate fi soluționat numai în temeiul dreptului național sau când dispozițiile dreptului Uniunii invocate privesc un aspect secundar al litigiului, care nu este determinant pentru soluționarea litigiului [32].

51. În ceea ce privește excepția *acte éclairé*, Curtea a statuat că această situație se regăsește în special atunci când întrebarea adresată este identică din punct de vedere material cu o întrebare care a făcut deja obiectul unei hotărâri preliminare într-o cauză similară și atunci când o jurisprudență consacrată a Curții a soluționat aspectul de drept respectiv, indiferent de natura procedurilor care au condus la această jurisprudență, chiar în absența unei identități stricte a întrebărilor în litigiu [33].

52. În sfârșit, în ceea ce privește excepția referitoare la *acte clair*, Curtea a explicat că, înainte de a concluziona că interpretarea corectă a unei dispoziții a dreptului Uniunii se impune într-un mod atât de evident încât nu lasă loc niciunei îndoieli rezonabile, instanța națională de ultim grad de jurisdicție trebuie să fie convinsă că „acest aspect s-ar impune într-un mod la fel de evident și instanțelor naționale ale celorlalte state membre și Curții de Justiție” [34]. Atunci când interpretează

[29] Hotărârea CILFIT, punctul 21.

[30] A se vedea recent Hotărârea din 23 noiembrie 2023, Comisarul general pentru refugiați și apatrizi (Unitatea familiei) (C-614/22, EU:C:2023:903, punctele 15 și 16, precum și jurisprudența citată).

[31] A se vedea de exemplu Hotărârea din 18 iulie 2013, Consiglio Nazionale dei Geologi (C-136/12, EU:C:2013:489, punctul 26).

[32] În general, cu privire la excepția „necesității”, cu referințe suplimentare, a se vedea Broberg, M., și Fenger, N., *Broberg and Fenger on Preliminary References to the European Court of Justice*, ediția a III-a, Oxford University Press, 2021, pp. 208 și 209.

[33] A se vedea Hotărârea CILFIT, punctele 13 și 14.

[34] A se vedea printre altele Hotărârea din 28 iulie 2016, Association France Nature Environnement (C-379/15, EU:C:2016:603, punctul 48).

dispozițiile dreptului Uniunii, instanțele naționale ar trebui să țină seama de „caracteristicile proprii dreptului [Uniunii][,] de dificultățile specifice pe care le prezintă interpretarea [acestuia] și de riscul divergențelor de jurisprudență în cadrul Uniunii” [35].

53. În special, Curtea a îndemnat instanțele naționale să țină seama printre altele de faptul că dispozițiile dreptului Uniunii (i) sunt redactate în mai multe limbi și că diversele versiuni lingvistice sunt deopotrivă autentice și că o anumită versiune lingvistică nu poate constitui singurul temei al interpretării și (ii) utilizează o terminologie proprie și noțiuni autonome care nu au în mod necesar același conținut precum noțiunile echivalente care pot exista în dreptul național al diferitelor state membre. În plus, Curtea a subliniat că hermeneutica Uniunii impune interpretului să plaseze dispoziția dreptului Uniunii în cauză în contextul său și să o examineze în lumina ansamblului dispozițiilor relevante ale dreptului Uniunii, a finalităților și a stadiului evoluției sale la data la care respectiva prevedere trebuie să fie aplicată [36].

54. În plus, Curtea a precizat că faptul că alte instanțe naționale au pronunțat decizii contradictorii în ceea ce privește dispozițiile Uniunii în cauză nu declanșează, în sine, obligația de a efectua o trimitere preliminară. Cu toate acestea, existența unor linii jurisprudențiale contradictorii la nivel național și/sau paneuropean poate fi un indiciu al dificultăților de interpretare cu care se confruntă frecvent instanțele naționale din diferitele state membre, ceea ce ar putea impune unei instanțe de ultim grad de jurisdicție să efectueze o trimitere preliminară [37].

55. În acest context, nu vedem cum mecanismele de filtrare precum cel în discuție s-ar putea „încadra” strict în una dintre aceste excepții. Considerăm că, în toate aceste scenarii, instanța națională de ultim grad de jurisdicție trebuie să examineze mai întâi problema de drept al Uniunii invocată de parte pentru a putea decide dacă se aplică una dintre excepții. În esență, jurisprudența CILFIT impune instanțelor naționale să se întrebe următorul lucru: Este necesar să se abordeze problema ridicată pentru a se pronunța definitiv în litigiu? Se poate aprecia că acea problemă nu ar trebui abordată în măsura în care semnificația și domeniul de aplicare ale dispoziției Uniunii invocate sunt suficient de clare sau au fost clarificate suficient de jurisprudența Curții?

56. Cu toate acestea, este posibil ca, în cadrul unor mecanisme precum cel în discuție, o instanță națională de ultim grad de jurisdicție să nu poată ajunge niciodată în stadiul examinării acestor chestiuni. Există o etapă intermediară în raționamentul pe care îl urmează: verificarea dacă problema ridicată este „importantă” (sau dacă îndeplinește celelalte criterii de filtrare prevăzute de dreptul național). În cazul unui răspuns negativ, instanța nu trebuie să verifice dacă se aplică una dintre excepțiile CILFIT, iar procedura este încheiată.

57. Acestea fiind spuse, unele guverne apreciază că jurisprudența CILFIT nu se opune unui astfel de rezultat și invocă Hotărârea Aquino în acest scop. Vom aborda acest argument în cele ce urmează.

[35] A se vedea punctul 17 din Hotărârea CILFIT.

[36] A se vedea punctele 18-20 din Hotărârea CILFIT.

[37] A se vedea de exemplu Hotărârea din 9 septembrie 2015, Ferreira da Silva e Brito și alții (C-160/14, EU:C:2015:565, punctul 45), precum și Hotărârea din 9 septembrie 2015, X și van Dijk (C-72/14 și C-197/14, EU:C:2015:564, punctul 55).

c) Hotărârea Aquino

58. În Hotărârea Aquino, Curtea a statuat că o instanță de ultim grad de jurisdicție se poate abține să adreseze o întrebare preliminară Curții atunci când un recurs este respins pentru motive de *inadmisibilitate* care țin de procedura în fața acestei instanțe. Astfel, într-un asemenea caz, problema de drept al Uniunii ridicată ar fi lipsită de pertinență, întrucât răspunsul la această întrebare nu ar putea avea niciun efect asupra rezultatului litigiului [38].

59. Privită literal, Hotărârea Curții poate părea să confirme poziția guvernelor care pledează pentru o interpretare relativ laxă a articolului 267 al treilea paragraf TFUE. De exemplu, criteriile de filtrare stabilite în reglementarea națională în cauză sunt formulate în termeni de „admisibilitate” a recursurilor.

60. Cu toate acestea, ar fi vorba, în opinia noastră, despre o interpretare eronată a Hotărârii Aquino.

61. Litigiul care a dat naștere cererii de decizie preliminară în cauza Aquino privea o situație în care cererea unui reclamant având ca obiect sesizarea Curții în temeiul articolului 267 TFUE a fost formulată, în primă instanță, într-un act de procedură care, având în vedere data depunerii sale, nu a putut fi luat în considerare de instanța națională. În plus, cererea reclamantului a fost ulterior reiterată în recurs, dar acest recurs nu a fost examinat pe fond (și nici chiar în privința admisibilității), întrucât, potrivit normelor de procedură aplicabile, s-a constatat în privința reclamantului existența unei prezumții legale de renunțare la judecată [39].

62. Motivele de inadmisibilitate examinate de Curte în cauza Aquino erau, așadar, de natură formală și, în principiu, au împiedicat instanța națională să procedeze la o examinare a argumentelor de fond prezentate de părți. Hotărârea Curții a urmat o jurisprudență consacrată în care s-a precizat că normele naționale care stabilesc condiții formale de admisibilitate a acțiunilor, precum cele referitoare la termene, la reprezentarea prin avocat, la actele de procedură preliminare, la cheltuielile de judecată etc., sunt în general compatibile cu dreptul Uniunii, cu condiția respectării cerințelor de echivalență și de efectivitate [40].

63. Astfel, situația în discuție în cauza Aquino era diferită de cea din prezenta procedură, care, astfel cum s-a explicat, implică o decizie discreționară a instanței naționale cu privire la oportunitatea judecării unei cauze, având în vedere „importanța” problemei juridice ridicate de o parte în cadrul cererii sale de recurs. În consecință, există, în opinia noastră, o diferență calitativă între criteriile formale de admisibilitate care, în cazul în care nu sunt respectate, împiedică total instanța națională în cauză să examineze problema de drept al Uniunii ridicată de recurent, și criteriile materiale de admisibilitate (cum ar fi importanța cauzei), care, în schimb, presupun o anumită examinare a acestei probleme, pentru a stabili dacă instanța în cauză dorește să se pronunțe asupra lor.

[38] A se vedea în special punctul 56 din Hotărârea Aquino.

[39] A se vedea în special punctele 20, 23, 24, 27 și 54 din Hotărârea Aquino.

[40] A se vedea printre altele Hotărârea din 18 martie 2010, Alassini și alții (C-317/08-C-320/08, EU:C:2010:146, punctele 61-66), Hotărârea din 30 iunie 2016, Toma și Biroul Executorului Judecătoresc Horațiu-Vasile Cruduleci (C-205/15, EU:C:2016:499, punctul 44), și Hotărârea din 9 septembrie 2020, Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides (Respingerea unei cereri ulterioare – Termen de introducere a căii de atac) (C-651/19, EU:C:2020:681, punctul 53).

64. În primul caz, faptul că problema de drept al Uniunii ridicată nu va fi examinată de instanța națională este de obicei rezultatul lipsei de diligență a recurentului, întrucât acesta nu a respectat normele de procedură pertinente. În schimb, în cel de al doilea caz, recurentul a făcut tot posibilul pentru ca problema ridicată să fie examinată de instanța națională, astfel încât, în cazul în care sunt îndeplinite condițiile prevăzute la articolul 267 al treilea paragraf TFUE, această problemă să poată fi deferită Curții de Justiție. Instanța națională este, astfel, cea care își asumă responsabilitatea de a decide, pe baza criteriilor stabilite în dreptul național (mecanism de filtrare), iar nu a celor întemeiate pe dreptul Uniunii (jurisprudența CILFIT), dacă este necesar să efectueze o trimitere preliminară.

65. Adăugăm, în trecere, că ne este dificil să subscriem la argumentul potrivit căruia, atunci când trebuie să evalueze dacă un caz îndeplinește criteriile de autorizare a unui recurs, o instanță națională poate evita orice examinare *pe fond* a problemei dreptului Uniunii invocate de recurent.

66. Înțelegem că, într-o astfel de fază preliminară a procedurii, instanța de trimitere are doar rolul de a identifica *problema de drept* pe care o ridică cauza, și nu de a găsi *răspunsul* la aceasta. Cu toate acestea, considerăm că, adesea, ar fi greu de stabilit importanța întrebării fără a lua în considerare, cel puțin în mod preliminar, răspunsul dat de instanța inferioară la această întrebare.

67. De exemplu, în cadrul mecanismului de filtrare în discuție, ar fi în măsură Vrhovno sodišče (Curtea Supremă) să se pronunțe cu privire la (i) aspectul dacă o problemă de drept al Uniunii ridicată de un recurent este „importantă pentru a asigura securitatea juridică, aplicarea uniformă a legii sau dezvoltarea dreptului prin intermediul jurisprudenței” sau dacă, (ii) în raport cu acea problemă de drept, „hotărârea instanței inferioare s-a îndepărtat de jurisprudența instanței supreme” și dacă (iii) „nu există jurisprudență a instanței supreme” sau (iv) „jurisprudența instanței supreme nu este uniformă”, cu excepția situației în care se examinează fondul acestei probleme? Trebuie să admitem că avem îndoieli.

68. Reiese din cele de mai sus că principiul care decurge din Hotărârea Aquino nu se poate aplica în împrejurările speței. În cauza Aquino, eficacitatea articolului 267 al treilea paragraf TFUE nu a fost repusă în discuție, spre deosebire de situația în discuție în prezenta cauză.

69. Această diferență reiese și din textul Hotărârii Aquino. Curtea a arătat că „formularea unei întrebări preliminare adresate Curții era lipsită de pertinență, întrucât răspunsul la această întrebare *nu putea avea vreo influență* asupra soluționării litigiului”[41]. Acest lucru nu ar fi în mod evident adevărat în ceea ce privește un litigiu care este soluționat pe baza unei anumite interpretări a dreptului Uniunii și pentru care un recurs este în mod real posibil, dar pur și simplu se consideră că nu invocă probleme suficient de importante pentru a fi revizuit. Într-o astfel de speță, spre deosebire de cauza Aquino, răspunsul Curții la întrebarea adresată de recurentă ar putea fi decisiv pentru soluționarea litigiului.

70. În plus, în Hotărârea Aquino, Curtea a precizat în mod clar și lipsit de ambiguitate domeniul de aplicare limitat al hotărârii sale, declarând că „normele de procedură naționale [precum cele pentru inadmisibilitatea căilor de atac] nu pot nici să aducă atingere competenței unei instanțe naționale în temeiul articolului 267 TFUE, nici să o scutească pe aceasta de *obligațiile* care îi revin în temeiul aceleiași dispoziții”[42].

[41] Punctul 46 din hotărâre. Sublinierea noastră.

[42] Punctul 47 din hotărâre. Sublinierea noastră.

71. Nu trebuie să se piardă din vedere faptul că Hotărârea Aquino a fost pronunțată fără prezentarea unor concluzii de către avocatul general, ceea ce înseamnă că, potrivit articolului 20 al cincilea paragraf din Statut, Curtea a considerat că acea „cauză nu ridică o problemă de drept nouă”. În opinia noastră, dacă interpretarea din cauza Aquino ar fi cea sugerată de unele guverne, cauza ar fi necesitat concluzii, în măsura în care aceasta implica o extindere semnificativă a domeniului de aplicare al uneia dintre excepțiile CILFIT.

72. Interpretarea noastră cu privire la jurisprudență pare să fie coroborată și de alte două elemente. În Concluziile prezentate în cauza Wiener SI, domnul avocat general Jacobs a propus Curții să limiteze domeniul de aplicare al CILFIT [43], impunând instanțelor naționale de ultim grad de jurisdicție să efectueze o trimitere preliminară numai atunci când sunt ridicate „chestiuni generale” de interpretare sau probleme de „importanță generală” [44]. Un astfel de criteriu, care se aseamănă într-o anumită măsură cu cel referitor la importanța cauzei în cadrul mecanismului de filtrare în discuție, nu a fost însă reținut de Curte.

73. Mai recent, în cauza Consorzio, Curtea a făcut trimitere și a confirmat Hotărârea Aquino în ceea ce privește normele de procedură naționale în temeiul cărora obiectul litigiului este determinat de motivele acțiunii invocate la momentul introducerii sale [45]. Din nou, norma de procedură națională se referea la un motiv formal de admisibilitate a acțiunii și nu era o normă care acorda instanței naționale o anumită marjă de apreciere în alegerea cauzelor.

74. Având în vedere cele de mai sus, nu suntem convinși de argumentele guvernelor întemeiate pe Hotărârea Aquino. Odată analizat acest aspect, vom explica în continuare motivele pentru care considerăm că interpretarea dată de acestea articolului 267 al treilea paragraf TFUE ar fi de asemenea incompatibilă cu jurisprudența constantă a Curții referitoare la natura și la finalitatea procedurii preliminare.

d) Cu privire la natura și la finalitatea procedurii preliminare

75. Astfel cum a statuat Curtea în mod constant, cheia de boltă a sistemului jurisdicțional al Uniunii, astfel cum a fost conceput de autorii tratatelor, o constituie procedura trimiterii preliminare prevăzută la articolul 267 TFUE. Prin instituirea unui dialog de la instanță la instanță tocmai între Curte și instanțele din statele membre, această procedură are drept scop asigurarea unității de interpretare a dreptului Uniunii, permițând astfel asigurarea coerenței acestuia, a efectului său deplin și a autonomiei sale, precum și, în ultimă instanță, a caracterului propriu al dreptului instituit de tratate [46]. Astfel cum a arătat Curtea, scopul procedurii este să asigure, *în toate situațiile*, dreptului Uniunii același efect în toate statele membre și să prevină astfel apariția unor divergențe în interpretarea acestui drept pe care instanțele naționale trebuie să îl aplice [47].

76. Sistemul instituit este, prin urmare, unul de cooperare directă între Curtea de Justiție și instanțele naționale, în cadrul căruia acestea din urmă sunt strâns implicate în aplicarea corectă și în interpretarea uniformă a dreptului Uniunii, *precum și* în protecția drepturilor conferite de

[43] A se vedea în special punctele 58, 59 și 64 din concluzii (C-338/95, EU:C:1997:352).

[44] Pentru aceste expresii, a se vedea *ibidem*, punctele 38, 55 și 64 și, respectiv, punctele 20, 58 și 62.

[45] A se vedea punctele 60-65 din Hotărârea Consorzio.

[46] A se vedea în acest sens Avizul 2/13 (Aderarea Uniunii Europene la CEDO) din 18 decembrie 2014 (EU:C:2014:2454, punctul 176 și jurisprudența citată).

[47] A se vedea de exemplu Hotărârea din 22 februarie 2022, RS (Efectul deciziilor unei instanțe constituționale) (C-430/21, EU:C:2022:99, punctul 64 și jurisprudența citată).

acesta particularilor [48]. În ceea ce privește acest al doilea aspect, subliniem că procedura preliminară face parte integrantă din sistemul de căi de atac instituit de autorii tratatelor pentru a se asigura că, astfel cum prevăd articolul 19 alineatul (1) TUE și articolul 47 din cartă, orice persoană ale cărei drepturi întemeiate pe dreptul Uniunii sunt încălcate printr-o acțiune (sau o inacțiune) fie a instituțiilor Uniunii, fie a autorităților naționale poate obține o protecție jurisdicțională efectivă [49].

77. Acestea fiind spuse, suntem în mod evident conștienți de faptul că procedura preliminară este o formă de dialog între instanțe și nu poate fi considerată „o cale de atac deschisă părților la un litigiu pendinte în fața unei instanțe naționale” [50]. Astfel, părțile din procedura națională nu au niciun drept subiectiv de a solicita unei instanțe naționale să sesizeze Curtea cu o cerere de decizie preliminară. Prin urmare, nu este suficient ca o parte să susțină că litigiul ridică o problemă de interpretare a dreptului Uniunii pentru ca instanța în cauză să fie obligată să considere că o astfel de chestiune este „invocată” în sensul articolului 267 TFUE [51].

78. Cu toate acestea, considerăm că rezultă din articolul 267 al treilea paragraf TFUE, interpretat în lumina articolului 19 alineatul (1) TUE și a articolului 47 din cartă, că, în fiecare caz, o „instanță națională ale cărei decizii nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern” ar trebui să fie *identificabilă* a priori. Aceasta se datorează faptului că toți justițiabilii ar trebui să aibă posibilitatea, atunci când sunt întrunite condițiile adecvate, ca întrebările privind interpretarea dreptului Uniunii pe care le-au ridicat în mod corespunzător în cadrul procedurilor naționale și de care poate depinde rezultatul acestora să fie examinate de interpretul autorizat al dreptului Uniunii: Curtea de Justiție a Uniunii Europene. Din acest motiv, trebuie să existe întotdeauna o instanță, în cadrul sistemului judiciar național, care să acționeze în calitate de instanță de ultim grad de jurisdicție și care este astfel răspunzătoare de a verifica, într-un anumit litigiu, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute la articolul 267 al treilea paragraf TFUE.

79. În această privință, este important de subliniat că elemente precum valoarea patrimonială a litigiului, importanța redusă a presupusei încălcări a legii sau a problemelor juridice ridicate de cauză sunt lipsite de pertinență în vederea aplicării articolului 267 al treilea paragraf TFUE. Singurul element care prezintă relevanță este dacă, în ceea ce privește problema de drept al Uniunii ridicată, se aplică sau nu excepțiile CILFIT.

80. În acest context, dorim să subliniem din nou că, atunci când efectuează o trimitere preliminară, instanțele naționale nu acționează doar în calitate de instanțe naționale, ci și în calitate de „judecători de drept al Uniunii”, pe baza competențelor care decurg din (și, după caz, în temeiul obligației prevăzute la) articolul 267 TFUE. Procedura pe care aceste instanțe o declanșează urmărește, astfel cum s-a explicat, un scop dublu: (i) un *scop* la nivel *macro*, de natură publică proeminentă, de a asigura unitatea, coerența și autonomia dreptului Uniunii, precum și (ii) un *scop* la nivel *micro*, în principal de natură privată, indisolubil legat de primul, de a garanta protecția jurisdicțională efectivă a particularilor în domeniul dreptului Uniunii [52].

[48] A se vedea Hotărârea Consorzio, punctul 29 și jurisprudența citată.

[49] A se vedea în acest sens Hotărârea din 3 decembrie 1992, Oleificio Borelli/Comisia (C-97/91, EU:C:1992:491, punctele 13 și 14), și Hotărârea din 3 octombrie 2013, Inuit Tapiriit Kanatami și alții/Parlamentul și Consiliul (C-583/11 P, EU:C:2013:625, punctul 93).

[50] A se vedea Hotărârea din 10 ianuarie 2006, IATA și ELFAA (C-344/04, EU:C:2006:10, punctul 28 și jurisprudența citată).

[51] A se vedea recent Concluziile avocatului general Szpunar prezentate în cauza Airbnb Ireland și Airbnb Payments UK (C-83/21, EU:C:2022:545, punctul 86 și jurisprudența citată).

[52] A se vedea Concluziile noastre prezentate în cauza Profi Credit Polska (Redeschiderea unei proceduri finalizate printr-o hotărâre definitivă) (C-582/21, EU:C:2023:674, punctul 83), făcând trimitere la Concluziile avocatului general Bobek prezentate în cauza Consorzio Italian Management și Catania Multiservizi (C-561/19, EU:C:2021:291, punctul 55) (denumite în continuare „Concluziile prezentate în cauza Consorzio”).

81. În acest context, ni se pare că este destul de clar că mecanismele de filtrare care oferă instanțelor naționale de ultim grad de jurisdicție o marjă de manevră în ceea ce privește cauzele și/sau problemele juridice care vor fi examinate în cadrul recursului pot împiedica realizarea ambelor obiective „în toate situațiile”[53]. Deciziile instanțelor inferioare sunt menținute de instanțele superioare fără a se verifica dacă interpretarea dată de acestea dispozițiilor relevante ale dreptului Uniunii a fost corectă, în pofida faptului că un recurent ar fi putut susține și dovedi în mod corespunzător că există interpretări alternative plauzibile ale dispozițiilor respective.

82. Rezultatul este că în jurisprudența națională se poate consolida o interpretare eronată a dreptului Uniunii, dând naștere unor divergențe în ceea ce privește hotărârile judecătorești în cadrul Uniunii. În plus, o parte la litigiu este privată de posibilitatea ca argumentele sale privind interpretarea corectă a dispozițiilor pertinente ale dreptului Uniunii pe care se întemeiază susținerile sale să fie examinate de Curte.

83. Concluziile noastre în această privință nu sunt puse sub semnul întrebării de argumentul, invocat de unele părți în ședință, potrivit căruia aceste probleme ar putea fi evitate dacă s-ar considera că, atunci când nu se încuviințează introducerea unui recurs, instanța inferioară ar trebui considerată că este instanță de ultim grad de jurisdicție în sensul articolului 267 TFUE. Aceste părți invocă jurisprudența Curții potrivit căreia se poate considera că o instanță inferioară acționează în această calitate atunci când, într-un anumit litigiu, hotărârea sa este definitivă, dat fiind că nu există nicio cale de atac împotriva acesteia[54].

84. Totuși, această jurisprudență nu este aplicabilă în situații precum cea în discuție. Astfel cum a statuat Curtea în cauza Lyckeskog, nu se poate considera că o instanță inferioară acționează în calitate de „instanță de ultim grad de jurisdicție” atunci când este posibilă o cale de atac împotriva acestei decizii, însă examinarea pe fond a unei astfel de căi de atac este condiționată de declararea prealabilă a admisibilității de către instanța superioară[55]. Aceasta este o abordare rezonabilă: la urma urmei, cum ar putea instanța inferioară să știe, atunci când examinează fondul unei cauze, dacă instanța superioară ar încuviința sau nu introducerea unei căi de atac viitoare?

e) Concluzie intermediară

85. Având în vedere considerentele care precedă, împărtășim opinia guvernelor leton, neerlandez, sloven și finlandez potrivit căreia statele membre dispun de o putere largă de apreciere în ceea ce privește instituirea și proiectarea unor mecanisme de filtrare care să permită instanțelor lor de ultim grad să selecteze cauzele pe care doresc să le examineze și să le soluționeze în recurs. Împărtășim de asemenea opinia acestor guverne potrivit căreia, în temeiul principiului autonomiei procedurale, compatibilitatea unor astfel de mecanisme cu dreptul Uniunii depinde în principal de respectarea principiilor echivalenței și efectivității. În sfârșit, este rezonabil să se susțină că, în acest context, principiul echivalenței are o importanță esențială: atunci când decid să încuviințeze sau nu introducerea unui recurs, instanțele naționale ar trebui să abordeze în același mod problemele de drept național și pe cele de drept al Uniunii.

[53] A se vedea mai sus punctul 75 din prezentele concluzii.

[54] A se vedea în acest sens Hotărârea din 15 iulie 1964, Costa (6/64, EU:C:1964:66, p. 592), Hotărârea din 15 septembrie 2005, Intermodal Transports (C-495/03, EU:C:2005:552, punctul 30), și Hotărârea Aquino, citată anterior (punctul 34).

[55] Hotărârea din 4 iunie 2002 (C-99/00, EU:C:2002:329, punctele 16-19).

86. Cu toate acestea, din motivele pe care le-am explicat anterior, avem îndoieli că principiul efectivității este întotdeauna respectat atunci când mecanismele de filtrare lasă instanțelor naționale de ultim grad o anumită marjă de apreciere pentru a alege cauzele. Astfel de mecanisme pot permite acestor instanțe să se sustragă de la verificarea respectării condițiilor prevăzute la articolul 267 al treilea paragraf TFUE. Prin urmare, acest mecanism are, *de facto*, ca efect înlocuirea obligației de trimitere prevăzute de această dispoziție cu o simplă marjă de apreciere [56].

87. Acestea fiind spuse, înseamnă oare că mecanismele de filtrare precum cel în cauză sunt în mod necesar incompatibile cu dreptul Uniunii?

3. Mecanisme de filtrare: interpretarea și aplicarea cadrului național în conformitate cu Hotărârea CILFIT și cu Hotărârea Consorzio

88. În continuare, vom explica de ce nu considerăm că acesta este cazul în general. De fapt, considerăm că, în majoritatea cazurilor, interpretarea și aplicarea normelor naționale pertinente potrivit principiilor stabilite de jurisprudența Curții garantează compatibilitatea acestor mecanisme cu dreptul Uniunii. Procedând astfel, aceste instanțe ar aplica în esență criteriile de filtrare prevăzute de dreptul național, ținând seama în același timp de caracteristicile specifice ale dreptului Uniunii.

89. Acest lucru rezultă, în opinia noastră, în special din hotărârea recentă a Curții pronunțată în cauza Consorzio. Având în vedere importanța acestei hotărâri, considerăm oportun să amintim tezele sale principale (a), înainte de a explica de ce pare deosebit de pertinentă în speță (b).

a) Hotărârea Consorzio

90. Procesul de clarificare a excepțiilor de la obligația de a efectua o trimitere preliminară prevăzută la articolul 267 TFUE a culminat cu hotărârea recentă a Marii Camere a Curții pronunțată în cauza Consorzio. Această hotărâre este în mod deosebit demnă de interes din mai multe motive.

91. Mai întâi, după o reflecție aprofundată și în pofida sugestiilor mai multor avocați generali de a-și revizui abordarea, în tot sau în parte [57], Curtea a decis să confirme în mare măsură jurisprudența CILFIT.

92. În plus, Curtea a statuat, inspirându-se probabil din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Curtea EDO”) [58], că din sistemul instituit prin articolul 267 TFUE, interpretat în lumina articolului 47 din cartă, rezultă că, în cazul în care o instanță națională de ultim grad consideră că, în temeiul uneia dintre excepțiile CILFIT, este exonerată de obligația de a sesiza Curtea cu titlu preliminar, „motivele deciziei sale trebuie să evidențieze fie că problema de drept al Uniunii ridicată nu este relevantă pentru soluționarea

[56] A se vedea *mutatis mutandis* Concluziile avocatului general Tizzano prezentate în cauza Lyckeskog (C-99/00, EU:C:2002:108, punctul 63) și Concluziile avocatului general Poiares Maduro prezentate în cauza Cartesio (C-210/06, EU:C:2008:294, punctul 20).

[57] A se vedea în special Concluziile avocatului general Jacobs prezentate în cauza Wiener SI (C-338/95, EU:C:1997:352), Concluziile avocatului general Ruiz-Jarabo Colomer prezentate în cauza Gaston Schul Douane-expediteur (C-461/03, EU:C:2005:415), Concluziile avocatului general Wahl prezentate în cauzele conexate X și van Dijk (C-72/14 și C-197/14, EU:C:2015:319), și, nu în ultimul rând, Concluziile avocatului general Bobek prezentate în cauza Consorzio.

[58] A se vedea mai jos punctele 122-133 din prezentele concluzii.

litigiului, fie că interpretarea dispoziției în cauză a dreptului Uniunii se bazează pe jurisprudența Curții, fie, în lipsa unei asemenea jurisprudențe, că interpretarea dreptului Uniunii s-a impus […] cu o evidență care nu lasă loc niciunei îndoieli rezonabile”[59].

93. În sfârșit, Curtea a profitat de această ocazie pentru a dezvolta anumite aspecte ale excepției *acte clair*. Deși aceste evoluții sunt în general în concordanță cu principiile-cheie care stau la baza deciziilor sale anterioare, ele nu sunt în niciun caz de o importanță mai mică. Dorim să atragem atenția asupra a *cinci* aspecte ale hotărârii în discuție.

94. În primul rând, Curtea a limitat, într-o oarecare măsură, domeniul de aplicare al cerinței ca instanțele de ultim grad să se asigure că răspunsul la problema de drept al Uniunii pe care îl consideră evident se impune într-un mod la fel de evident și celorlalte instanțe ale Uniunii. Punctul 40 din Hotărârea Consorzio specifică: „celorlalte instanțe naționale *de ultim grad* ale statelor membre și Curții”[60].

95. În al doilea rând, Curtea a clarificat, de asemenea, domeniul de aplicare al obligației instanțelor naționale de a ține seama de faptul că dispozițiile dreptului Uniunii sunt redactate în mai multe limbi și că toate versiunile lingvistice sunt autentice. Astfel cum a explicat Curtea, o instanță națională de ultim grad de jurisdicție nu poate fi, desigur, obligată să efectueze o examinare a „fiecăreia dintre versiunile lingvistice ale dispoziției Uniunii în cauză”. Nu este mai puțin adevărat că aceasta trebuie „să țină seama de divergențele dintre versiunile lingvistice ale acestei dispoziții *despre care are cunoștință*, în special atunci când aceste divergențe *sunt prezentate de părți* și sunt dovedite”[61].

96. În al treilea rând, Curtea a încercat de asemenea să clarifice gradul de incertitudine necesar pentru a da naștere obligației de a efectua o trimitere preliminară. Curtea a precizat că „simpla *posibilitate* de a realiza una sau mai multe alte interpretări ale unei dispoziții de drept al Uniunii, în măsura în care niciuna dintre aceste interpretări nu pare *suficient de plauzibilă* pentru instanța națională în cauză […] nu poate fi suficientă pentru a considera că există o îndoială rezonabilă cu privire la interpretarea corectă a acestei dispoziții”[62].

97. În al patrulea rând, Curtea a adus clarificări cu privire la importanța care trebuie acordată existenței unor linii jurisprudențiale divergente cu privire la problema interpretativă în cauză. În acest sens, a declarat că, „atunci când existența unor linii de jurisprudență divergente – în cadrul instanțelor aceluiași stat membru sau între instanțe ale unor state membre diferite – referitoare la interpretarea unei dispoziții a dreptului Uniunii aplicabile litigiului principal este adusă la cunoștința instanței naționale de ultim grad, aceasta *trebuie să fie deosebit de vigilentă* în aprecierea sa referitoare la o eventuală lipsă a unei îndoieli rezonabile cu privire la interpretarea corectă a dispoziției Uniunii în cauză […]”[63].

[59] Punctul 51 din Hotărârea Consorzio.

[60] Sublinierea noastră.

[61] Punctul 44 din Hotărârea Consorzio. Sublinierea noastră.

[62] Punctul 48 din Hotărârea Consorzio. Sublinierea noastră. Cu privire la acest aspect, a se vedea de asemenea Concluziile avocatului general Bobek prezentate în cauza Consorzio, punctele 150-157.

[63] Punctul 49 din Hotărârea Consorzio. Sublinierea noastră.

98. În al cincilea rând, deși, în unele hotărâri anterioare, Curtea a solicitat instanțelor naționale să stabilească faptul că „*aplicarea* corectă a dreptului Uniunii se impune cu o asemenea evidență încât nu lasă loc niciunei îndoieli rezonabile”[64], Hotărârea Consorzio s-a referit la necesitatea de a stabili că „*interpretarea* corectă a dreptului Uniunii se impune cu o asemenea evidență încât nu mai lasă loc niciunei îndoieli rezonabile”[65]. Probabil sub influența considerentelor formulate de domnul avocat general Bobek[66], termenul „aplicare” se regăsește rareori în textul hotărârii[67], care, de asemenea, a făcut distincție în mod expres între activitățile de aplicare și de interpretare a legii[68].

99. Vom explica în continuare motivele pentru care anumite aspecte ale acestei hotărâri sunt în mod special pertinente pentru problema juridică în discuție.

b) Rolul părților, caracterul necesar al criteriului și noțiunea de acte clair

100. Considerăm că, mai ales atunci când sunt luate în considerare clarificările aduse de Curte în Hotărârea Consorzio, jurisprudența referitoare la excepțiile de la obligația prevăzută la articolul 267 al treilea paragraf TFUE poate în mare măsură să „admită” mecanisme de filtrare precum cel în cauză.

101. În primul rând, spre deosebire de anumiți comentatori[69], nu considerăm că reformularea mai multor pasaje din jurisprudența existentă, în care Curtea s-a angajat în Hotărârea Consorzio – mutând accentul de la *aplicarea* la *interpretarea* dreptului Uniunii – este rezultatul unui exercițiu stilistic. În opinia noastră, aceasta indică mai degrabă o reconceptualizare progresivă a obiectului și a finalității procedurii preliminare și, în consecință, a domeniului de aplicare al obligației prevăzute la articolul 267 al treilea paragraf TFUE.

102. Suntem pe deplin conștienți că distincția dintre interpretare și aplicare nu este întotdeauna ușoară și că cele două activități se întrepătrund adesea[70]. Cu toate acestea, suntem convinși că există o diferență conceptuală între cele două. Nu ne încumetăm să oferim o definiție precisă din punct de vedere științific a acestor noțiuni. În prezenta cauză, este suficient să se arate că noțiunea de „interpretare” desemnează o formă de activitate intelectuală[71] care constă în esență în stabilirea, la un anumit nivel de abstractizare, a sensului și a domeniului de aplicare al unei dispoziții de drept[72]. În schimb, noțiunea de „aplicare” desemnează activitatea care constă în a face operațională, într-un anumit litigiu, o dispoziție de drept al cărei sens și domeniu de aplicare au fost stabilite, deducând consecințele concrete pentru un anumit ansamblu de fapte[73].

[64] A se vedea de exemplu Hotărârea din 9 septembrie 2015, Ferreira da Silva e Brito și alții (C-160/14, EU:C:2015:565, punctele 38 și 40), precum și Hotărârea din 9 septembrie 2015, X și van Dijk (C-72/14 și C-197/14, EU:C:2015:564, punctul 55). Sublinierea noastră.

[65] Punctul 33 din Hotărârea Consorzio. Sublinierea noastră.

[66] A se vedea Concluziile prezentate în cauza Consorzio, punctele 139-159.

[67] A se vedea trimiterile în treacăt la punctele 28 și 29 din aceasta.

[68] A se vedea punctul 30 din aceasta. Vom reveni mai jos asupra acestui aspect.

[69] A se vedea de exemplu Cecchetti, L., și Gallo, D., „The unwritten exceptions to the duty to refer after Consorzio Italian Management II: «Cilfit Strategy» 2.0 and its loopholes”, în *Review of European Administrative Law*, 2022, pp. 29-61.

[70] A se vedea de exemplu Concluziile avocatului general Stix-Hackl prezentate în cauza Intermodal Transports (C-495/03, EU:C:2005:215, punctele 86-88).

[71] Kelsen, H., *Pure Theory of Law*, ediția a II-a, 1967, p. 348.

[72] A se vedea Concluziile avocatului general Capotorti prezentate în cauza Cilfit și alții (283/81, EU:C:1982:267, p. 3436), precum și Concluziile avocatului general Bobek prezentate în cauza Consorzio, punctul 145.

[73] A se vedea în acest sens Curtea Permanentă de Justiție Internațională, cauza privind fabrica de la Chorzów (Cerere de despăgubire – Competență) (Opinia divergentă a judecătorului Ehrilich), CPJI Rep., seria A nr. 9 (1927), 39.

103. Nu trebuie să se piardă din vedere faptul că însăși Curtea a făcut distincție între cele două noțiuni chiar în acest context. Potrivit unei jurisprudențe constante, instanțele naționale și Curtea joacă un rol *distinct*, dar complementar, în cadrul sistemului instituit prin articolul 267 TFUE: primele *aplică* dreptul Uniunii în litigiu, pe când cea din urmă trebuie *să interpreteze* dreptul Uniunii pentru a le ajuta pe primele. Ambele roluri sunt – a subliniat Curtea – indispensabile pentru a se asigura însăși natura dreptului instituit prin tratate [74].

104. În definitiv, formularea articolului 267 TFUE este foarte clară în sensul că obiectul procedurii preliminare este (făcând abstracție de problemele de validitate) de a se pronunța cu privire la „interpretarea tratatelor". Extinderea domeniului de aplicare al procedurii în afara acestuia nu este necesară pentru ca această procedură să își atingă dublul său obiectiv. Pe de o parte, cazurile de potențială aplicare necorespunzătoare a normelor Uniunii nu aduc atingere unității, coerenței și autonomiei dreptului Uniunii. Pe de altă parte, ar fi o exagerare să se considere că, pentru a asigura protecția jurisdicțională efectivă a particularilor, Curtea ar trebui să procedeze, în temeiul articolului 267 TFUE, la o microsupraveghere a aplicării cotidiene a dreptului Uniunii de către mii de instanțe naționale.

105. Faptul că, în anumite cazuri, Curtea este dispusă să își exercite rolul care îi revine în temeiul articolului 267 TFUE în mod extensiv, pentru a ajuta cât mai mult instanțele de trimitere, și acceptă, așadar, să ofere un răspuns adaptat la situația de fapt din speță, nu poate fi considerat o indicație a obiectului și a finalității reale ale procedurii [75]. Curtea poate, dar nu este obligată să ofere răspunsuri cu privire la soluționarea unor cauze specifice. Prin urmare, și instanțele naționale de ultim grad de jurisdicție pot, dar nu sunt obligate, să efectueze o trimitere preliminară în aceste cazuri [76].

106. În al doilea rând, este clar că Hotărârea Consorzio a consolidat rolul părților în cadrul procedurii preliminare [77]. Acestora le revine în primul rând sarcina de a ridica o problemă de drept al Uniunii și de a furniza instanței naționale competente suficiente informații (și, după caz, elemente de probă) care să arate că există o îndoială rezonabilă cu privire la interpretarea normelor Uniunii în privința cărora instanța națională este invitată să adreseze o întrebare preliminară [78]. În această sens, recurentului nu i se cere doar să demonstreze că dispoziția pertinentă din dreptul Uniunii poate fi interpretată în mai multe moduri de către – dacă ni se permite să ne exprimăm astfel – o instanță care este suficient de informată și care acționează cu prudența obișnuită. Ștacheta a fost ridicată mai sus în cauza Consorzio: trebuie să existe mai multe interpretări care să pară „suficient de plauzibile" unui complet deosebit de experimentat (criteriul în această privință fiind cel al „instanțelor naționale de ultim grad ale statelor membre și Curții [de Justiție]").

107. Părțile aflate în litigiu nu se pot aștepta ca instanțele naționale de ultim grad de jurisdicție să ridice în mod regulat din oficiu probleme de drept al Uniunii pe care nu le-au ridicat ele însele. De asemenea, nu se pot aștepta ca aceste instanțe să dea curs unor cereri de sesizare a Curții de Justiție care sunt vagi, confuze sau nefondate. Principiul *vigilantibus non dormientibus iura succurrunt* (legile vin în sprijinul celor ce veghează, iar nu al celor care dormitează, atunci când

74 A se vedea în acest sens Hotărârea Consorzio, punctele 30 și 31, precum și jurisprudența citată.

75 A se vedea de exemplu Hotărârea din 9 martie 2021, Radiotelevizija Slovenija (Perioadă de permanență într-un loc izolat) (C-344/19, EU:C:2021:182, punctul 23).

76 Bineînțeles, în cazul în care Curtea ar considera că nu are competența de a răspunde la întrebări astfel cum au fost formulate de instanța de trimitere, întrucât sunt prea specifice cauzei, aceasta ar putea fie să le reformuleze pentru a extrapola unele chestiuni de drept, fie să le declare inadmisibile, în tot sau în parte.

77 În mod similar, Millet, F-X., „Cilfit still fits", vol. 18, nr. 3, *European Constitutional Law Review*, 2022, pp. 533-555.

78 A se vedea în special punctele 44, 49 și 51 din Hotărârea Consorzio.

este vorba despre drepturile lor) este cu siguranță aplicabil în acest context. În plus, nu se poate impune instanțelor naționale să dea curs unor argumente și cereri de trimitere care nu sunt reale, care constau într-un abuz de procedură sau care au un scop pur dilatoriu [79].

108. Prin urmare, domeniul de aplicare în care pot exista fricțiuni între mecanismele naționale de filtrare precum cel în cauză și articolul 267 TFUE este limitat la acele căi de atac în care o parte a ridicat în mod corespunzător o problemă reală de interpretare a dreptului Uniunii, justificându-și argumentele cu privire la existența mai multor interpretări plauzibile ale dispozițiilor pertinente ale dreptului Uniunii, și a invitat în mod expres instanța națională să efectueze o trimitere preliminară.

4. Concluzie cu privire la prima întrebare preliminară

109. Având în vedere cele de mai sus, considerăm că articolul 267 al treilea paragraf TFUE stabilește o obligație clară și necondiționată pentru instanțele naționale de ultim grad, condiționată numai de excepțiile enunțate în jurisprudența CILFIT.

110. Prin urmare, atunci când un recurent a ridicat în mod corespunzător o problemă reală de drept al Uniunii, susținându-și argumentele cu privire la existența mai multor interpretări plauzibile ale dispozițiilor relevante ale Uniunii și a invitat în mod expres instanța națională de ultim grad de jurisdicție să efectueze o trimitere preliminară, această instanță nu dispune de nicio putere de apreciere în ceea ce privește verificarea *îndeplinirii* condițiilor care declanșează obligația sa de a face o trimitere. Un mecanism național care introduce o anumită putere de apreciere în această privință este, în opinia noastră, incompatibil cu dreptul Uniunii.

111. Cu toate acestea, dorim să subliniem că cele ce precedă nu înseamnă că, ori de câte ori este această obligație, instanța națională este obligată să acorde încuviințarea de a introduce o cale de atac și de a evalua fondul cauzei. Astfel cum a arătat Curtea în Hotărârea Lyckeskog, în cazul în care se ridică o problemă de interpretare a dreptului Uniunii în fața unei instanțe naționale de ultim grad care aplică un mecanism de filtrare precum cel în cauză, această instanță „va avea obligația […] de a sesiza Curtea cu o întrebare preliminară fie în stadiul examinării admisibilității, fie într-un stadiu ulterior” [80].

112. Astfel, potrivit unei jurisprudențe constante, în principiu, este de competența instanței de trimitere să decidă *în ce stadiu* al procedurii este necesar să adreseze o întrebare preliminară Curții [81]. După cum a statuat Curtea, „deși se poate dovedi în interesul unei bune administrări a justiției ca o întrebare preliminară să nu fie adresată decât în urma unei dezbateri în contradictoriu, trebuie totuși să se recunoască faptul că existența unei dezbateri în contradictoriu prealabile nu figurează printre condițiile cerute pentru punerea în aplicare a procedurii prevăzute la articolul 267 TFUE” [82].

[79] A se vedea punctele 24 și 64 din Hotărârea Consorzio. Mai general, cu privire la interzicerea abuzului de drept în dreptul Uniunii, a se vedea recent Hotărârea din 21 decembrie 2023, BMW Bank și alții (C-38/21, C-47/21 și C-232/21, EU:C:2023:1014, punctele 281-283).

[80] Hotărârea din 4 iunie 2002 (C-99/00, EU:C:2002:329, punctul 18). A se vedea de asemenea Concluziile avocatului general Tizzano prezentate în cauza Lyckeskog (C-99/00, EU:C:2002:108, punctul 46).

[81] A se vedea recent Hotărârea din 4 mai 2023, Bundesrepublik Deutschland (Căsuță poștală electronică a unei instanțe) (C-60/22, EU:C:2023:373, punctul 41 și jurisprudența citată).

[82] Hotărârea din 1 februarie 2017, Tolley (C-430/15, EU:C:2017:74, punctul 32).

113. Acestea fiind spuse, jurisprudența recunoaște o marjă de manevră instanțelor naționale de ultim grad *atunci când* efectuează această verificare. Aplicarea criteriilor CILFIT într-un anumit litigiu nu este nicidecum un exercițiu mecanic. Aceasta presupune evaluarea unui anumit număr de elemente care – atunci când sunt luate în considerare în mod izolat și, cu atât mai mult, atunci când sunt examinate împreună, în cele din urmă – lasă în mod necesar o anumită marjă de manevră instanțelor naționale.

114. În trecut, au existat opinii divergente cu privire la faptul dacă această marjă de manevră este suficient de semnificativă pentru ca instanțele naționale de ultim grad de jurisdicție să își îndeplinească sarcinile judiciare în mod rezonabil și eficient [83]. În această privință, ne vom limita să arătăm că, în urma pronunțării Hotărârii Consorzio, această marjă de manevră a fost cu siguranță extinsă și, în ceea ce privește problema care se află în centrul prezentei cauze, a fost extinsă cu privire la aspecte de o anumită importanță.

115. Acest aspect ne conduce la următoarea concluzie.

116. Considerăm că, pe de o parte, mecanismele de filtrare precum cel în discuție, atunci când sunt aplicate în mod automat în cauze care ridică probleme reale de drept al Uniunii, sunt incompatibile cu articolul 267 al treilea paragraf TFUE. Simplul fapt că o cauză nu se încadrează în criteriile de filtrare prevăzute de dreptul național nu poate permite instanțelor naționale de ultim grad de jurisdicție să evite să examineze, după cum a formulat instanța de trimitere, „dacă cererea unei părți de sesizare cu titlu preliminar […] implică obligația de a adresa Curții una sau mai multe întrebări preliminare”.

117. Pe de altă parte, însă, considerăm de asemenea că instanțele naționale ar trebui să poată interpreta și aplica normele de procedură naționale în cauză astfel încât să permită acestor norme să asigure respectarea articolului 267 al treilea paragraf TFUE, astfel cum a fost interpretat de Curte în Hotărârile CILFIT și Consorzio.

118. Acesta este cu siguranță cazul sistemelor naționale – precum cel în cauză – în care criteriile de filtrare stabilite în dreptul național par să reflecte în mare măsură situațiile avute în vedere în excepțiile CILFIT. De fapt, cele trei scenarii specifice enumerate la articolul 367a din ZPP – chestiuni de drept cu privire la care (i) „hotărârea instanței de al doilea grad se îndepărtează de jurisprudența Curții Supreme”, (ii) „nu există o jurisprudență a Curții Supreme, în special în cazul în care jurisprudența instanțelor superioare nu este uniformă”, și (iii) „jurisprudența Curții Supreme nu este uniformă” – acoperă în esență excepțiile referitoare la *acte clair* și la *acte éclairé*.

119. În consecință, dacă se aplică aceste criterii de filtrare, după cum am menționat, cu un aport solid al principiului echivalenței, instanța națională ar respecta *de facto* jurisprudența CILFIT. În definitiv, este de la sine înțeles că articolul 267 TFUE nu poate avea ca efect descurajarea instanțelor naționale de ultim grad de jurisdicție de a se concentra, în primul rând, asupra chestiunilor care, astfel cum se menționează la articolul 367a din ZPP, sunt „importante pentru a asigura securitatea juridică, aplicarea uniformă a legii sau dezvoltarea dreptului prin intermediul jurisprudenței”.

[83] A se vedea de exemplu Concluziile avocatului general Jacobs prezentate în cauza Wiener SI (C-338/95, EU:C:1997:352, punctul 58) și Concluziile avocatului general Ruiz-Jarabo Colomer prezentate în cauza Gaston Schul Douane-expediteur (C-461/03, EU:C:2005:415, punctul 58), precum și Concluziile avocatului general Tizzano prezentate în cauza Lyckeskog (C-99/00, EU:C:2002:108, punctul 63).

120. Astfel cum s-a arătat în partea introductivă a prezentelor concluzii, mecanismele de filtrare urmăresc obiective legitime de interes general. Interpretarea dreptului Uniunii în sensul că impune instanțelor naționale să lase neaplicate normele naționale care prevăd un astfel de mecanism de fiecare dată când o chestiune de drept al Uniunii este invocată în mod corespunzător în fața lor pare să depășească ceea ce este, în majoritatea cazurilor, necesar și suficient pentru a păstra eficacitatea articolului 267 TFUE.

121. Având în vedere ceea ce precedă, propunem Curții să răspundă la prima întrebare că articolul 267 al treilea paragraf TFUE se opune unei dispoziții sau unei practici naționale potrivit căreia, în cadrul unei proceduri privind încuviințarea introducerii unui recurs, o instanță națională de ultim grad de jurisdicție nu este obligată să examineze dacă i se poate impune să sesizeze Curtea cu una sau mai multe întrebări preliminare atunci când o parte a invocat în mod corespunzător o problemă reală de drept al Uniunii, motivându-și argumentele cu privire la existența mai multor interpretări suficient de plauzibile ale dispozițiilor pertinente ale Uniunii, și a invitat în mod expres instanța națională să efectueze o trimitere preliminară. Este de competența instanțelor naționale să interpreteze normele de procedură pertinente astfel încât să permită, în măsura posibilului, ca aceste norme să asigure respectarea dreptului Uniunii.

B. Cu privire la a doua întrebare preliminară

122. Prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă articolul 267 TFUE, citit în lumina articolului 47 al doilea paragraf din cartă, trebuie interpretat în sensul că o decizie de respingere a cererii unei părți de încuviințare a introducerii unei cereri de recurs în fața unei instanțe de ultim grad de jurisdicție constituie o hotărâre judecătorească care trebuie să indice motivele pentru care nu trebuie admisă cererea unei părți având ca obiect sesizarea Curții de Justiție a Uniunii Europene cu o cerere de decizie preliminară.

123. Astfel cum am explicat, atunci când o problemă de interpretare a dreptului Uniunii este ridicată în mod corespunzător în fața unei instanțe naționale de ultim grad, articolul 267 al treilea paragraf TFUE impune acestei instanțe să verifice dacă este declanșată obligația sa de a efectua o trimitere preliminară. Aceasta înseamnă că o decizie a unei astfel de instanțe care, prin refuzul de admitere a căii de atac, pune capăt procedurii de recurs fără să fi efectuat o trimitere în temeiul articolului 267 TFUE este o hotărâre judecătorească și – astfel cum a arătat Curtea la punctul 51 din Hotărârea Consorzio – motivele deciziei sale trebuie să evidențieze fie că „problema de drept al Uniunii ridicată nu este relevantă pentru soluționarea litigiului, fie că interpretarea dispoziției în cauză a dreptului Uniunii se bazează pe jurisprudența Curții, fie, în lipsa unei asemenea jurisprudențe, că interpretarea dreptului Uniunii s-a impus […] cu o evidență care nu lasă loc niciunei îndoieli rezonabile”.

124. În cadrul prezentei proceduri, părțile care au prezentat observații au dezbătut îndelung tipul și nivelul de detaliere necesare pentru motivarea deciziilor. Deși această chestiune nu a fost invocată în mod expres de instanța de trimitere, apreciem că prezenta cauză oferă o bună ocazie de a prezenta câteva reflecții în această privință.

125. Este important să începem prin a sublinia că Curtea a dedus obligația de motivare din articolul 267 TFUE interpretat *în lumina* articolului 47 al doilea paragraf din cartă. Această dispoziție garantează *dreptul la un proces echitabil*, drept care decurge de asemenea din tradițiile constituționale comune statelor membre și care corespunde articolului 6 paragraful 1 din

CEDO [84].

126. Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, respectarea dreptului la un proces echitabil impune ca toate hotărârile judecătorești definitive să fie motivate pentru a permite unei părți să înțeleagă motivele pentru care o hotărâre a fost pronunțată împotriva sa, astfel încât această parte să poată lua în considerare posibilitatea de a recurge la căile de atac disponibile [85]. În plus, mai indirect, dreptul la o decizie motivată „servește de asemenea normei generale […] care protejează individul împotriva arbitrariului demonstrând părților că au fost ascultate și obligând instanțele să își întemeieze decizia pe motive obiective” [86].

127. În conformitate cu aceste obiective, Curtea a precizat că „întinderea obligației de motivare poate varia în funcție de natura hotărârii judecătorești în cauză și trebuie analizată, având în vedere procedura respectivă în ansamblul său și luând în considerare toate circumstanțele relevante, ținând seama de garanțiile procedurale de care este însoțită această hotărâre” [87].

128. Înțelegem că o decizie de respingere a încuviințării introducerii recursului este un act care, în interesul economiei și al eficacității procedurii, poate soluționa o cauză într-un mod mai degrabă sumar și standardizat. În consecință, nu considerăm că aceasta trebuie să includă o motivare care să cuprindă referiri la situația de fapt, la cadrul juridic și la diferitele motive de recurs. În opinia noastră, în temeiul articolului 267 TFUE, în mod normal, ar trebui să fie suficient ca instanța națională (i) să indice în mod expres excepția CILFIT invocată și (ii) să ofere o explicație concisă a motivelor pentru care această excepție a fost considerată aplicabilă [88]. De exemplu, în cazul în care există o jurisprudență consacrată, o simplă trimitere la această jurisprudență ar trebui, în mod normal, să fie suficientă, în special atunci când o parte nu explică în detaliu de ce ar fi justificată o derogare.

129. În mod evident, nu se poate impune instanțelor naționale să trateze în mod exhaustiv și unul câte unul toate argumentele formulate de partea care a ridicat problema dreptului Uniunii [89]. De fapt, raționamentul urmat de astfel de instanțe poate fi, în anumite împrejurări, și implicit [90]. Aceasta poate fi situația, de exemplu, atunci când calea de atac introdusă de parte este inadmisibilă sau vădit nefondată [91], când motivele invocate pentru a justifica o trimitere sunt vagi sau generice [92] sau când motivele refuzului pot fi deduse în mod clar din motivele invocate în restul deciziei sau din deciziile instanțelor inferioare [93].

84 A se vedea în acest sens Hotărârea din 6 septembrie 2012, Trade Agency (C-619/10, EU:C:2012:531, punctul 52).

85 A se vedea în acest sens Hotărârea din 23 octombrie 2014, flyLAL-Lithuanian Airlines (C-302/13, EU:C:2014:2319, punctul 51).

86 A se vedea Curtea EDO, Hotărârea din 15 decembrie 2022, Rutar și Rutar Marketing d.o.o. împotriva Sloveniei (CE:ECHR:2022:1215JUD002116420, § 62). A se vedea în mod similar Concluziile avocatului general Kokott prezentate în cauza Trade Agency (C-619/10, EU:C:2012:247, punctul 34 și jurisprudența citată).

87 A se vedea de exemplu Hotărârea din 23 octombrie 2014, flyLAL-Lithuanian Airlines (C-302/13, EU:C:2014:2319, punctul 52).

88 De asemenea, Concluziile avocatului general Bobek prezentate în cauza Consorzio, punctul 168.

89 A se vedea în acest sens Curtea EDO, Hotărârea din 30 iunie 2022, Rusishvili împotriva Georgiei (CE:ECHR:2022:0630JUD001526913, § 75).

90 A se vedea prin analogie Hotărârea din 4 iulie 2019, FTI Touristik/EUIPO (C-99/18 P, EU:C:2019:565, punctul 17 și jurisprudența citată).

91 A se vedea în acest sens Curtea EDO, Hotărârea din 24 aprilie 2018, Baydar împotriva Regatului Țărilor de Jos (CE:ECHR:2018:0424JUD005538514, § 42 și 43), și Decizia din 20 ianuarie 2005, Astikos Oikodomikos Synetairismos Nea Konstantinoupolis împotriva Greciei (CE:ECHR:2005:0120DEC003780602).

92 A se vedea în acest sens Curtea EDO, Decizia din 13 februarie 2007, John împotriva Germaniei (CE:ECHR:2007:0213DEC001507303).

93 A se vedea în acest sens Curtea EDO, Decizia din 26 noiembrie 2013, Krikorian împotriva Franței (CE:ECHR:2013:1126DEC000645907), și Hotărârea din 11 aprilie 2019, Harisch împotriva Germaniei (CE:ECHR:2019:0411JUD005005316, § 37-42).

130. În schimb, nu se poate exclude ca, în anumite împrejurări speciale, să fie necesar un nivel de detaliere mai mare [94]. Aceasta poate fi situația, de exemplu, în cazul în care partea a subliniat existența unor linii jurisprudențiale divergente în Uniunea Europeană sau a unor diferențe semnificative între diferitele versiuni lingvistice ale dispozițiilor relevante.

131. Ceea ce este esențial în această privință este dacă recurenții sunt în măsură să înțeleagă motivele pentru care a fost respinsă invitația lor de a sesiza Curtea și dacă instanțele care pot fi sesizate de acești recurenți pot să se pronunțe efectiv asupra plângerilor lor. Nu trebuie să se piardă din vedere că, deși deciziile unei instanțe de ultim grad nu pot, de regulă, să facă obiectul unui recurs, ar putea exista și alte căi de atac care ar putea fi utilizate împotriva unei eventuale încălcări a articolului 267 al treilea paragraf TFUE.

132. Pe de o parte, recurentul poate, în cazul în care sunt îndeplinite condițiile corespunzătoare, să introducă o acțiune în răspunderea statului în fața instanțelor naționale [95]. Pe de altă parte, Comisia (sau un alt stat membru) ar putea sesiza Curtea cu o acțiune în constatarea neîndeplinirii obligațiilor în temeiul articolelor 258-260 TFUE împotriva statului membru considerat că nu și-a îndeplinit obligațiile [96].

133. Având în vedere cele de mai sus, considerăm că articolul 267 TFUE, citit în lumina articolului 47 al doilea paragraf din cartă, trebuie interpretat în sensul că o decizie a unei instanțe de ultim grad de jurisdicție prin care se respinge cererea de încuviințare a unui recurs și se închide procedura, deși recurentul a invocat în mod corespunzător o problemă de interpretare a dreptului Uniunii, este o hotărâre judecătorească care trebuie să indice motivele pentru care această instanță a considerat că nu a fost declanșată obligația sa de a efectua o trimitere preliminară în temeiul articolului 267 TFUE. Conținutul obligației de motivare variază în funcție de împrejurările pertinente.

V. Concluzie

134. În concluzie, propunem Curții să răspundă la întrebarea preliminară adresată de Vrhovno sodišče (Curtea Supremă, Slovenia) după cum urmează:

1) Articolul 267 al treilea paragraf TFUE se opune unei dispoziții sau unei practici naționale potrivit căreia, în cadrul unei proceduri privind încuviințarea introducerii unui recurs, o instanță națională de ultim grad de jurisdicție nu este obligată să examineze dacă se impune să sesizeze Curtea cu una sau mai multe întrebări preliminare atunci când o parte a invocat în mod corespunzător o problemă reală de drept al Uniunii, motivându-și argumentele cu privire la existența mai multor interpretări suficient de plauzibile ale dispozițiilor pertinente ale Uniunii, și a invitat în mod expres instanța națională să efectueze o trimitere preliminară. Este de competența instanțelor naționale să interpreteze normele de procedură pertinente astfel încât să permită, în măsura posibilului, ca aceste norme să asigure respectarea dreptului Uniunii.

[94] A se vedea în acest sens Hotărârea din 28 iulie 2016, Association France Nature Environnement (C-379/15, EU:C:2016:603, punctul 52).

[95] A se vedea în special Hotărârea din 30 septembrie 2003, Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513, punctele 51-55), Hotărârea din 13 iunie 2006, Traghetti del Mediterraneo (C-173/03, EU:C:2006:391, punctul 32), și Hotărârea din 28 iulie 2016, Tomášová (C-168/15, EU:C:2016:602, punctele 25 și 36).

[96] A se vedea Hotărârea din 4 octombrie 2018, Comisia/Franța (Plata în avans) (C-416/17, EU:C:2018:811), și Hotărârea din 14 martie 2024, Comisia/Regatul Unit (Hotărârea Curții Supreme) (C-516/22, EU:C:2024:231).

2) Potrivit articolului 267 TFUE, citit în lumina articolului 47 al doilea paragraf din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, o decizie a unei instanțe de ultim grad prin care se respinge cererea de încuviințare a introducerii unui recurs și se închide procedura, deși recurentul a invocat în mod corespunzător o problemă de interpretare a dreptului Uniunii, este o hotărâre judecătorească care trebuie să indice motivele pentru care această instanță a considerat că nu a fost declanșată obligația sa de a efectua o trimitere preliminară în temeiul articolului 267 TFUE. Conținutul obligației de motivare variază în funcție de împrejurările pertinente.